

Akuta åtgärder efter rovdjursangrepp på tamdjur

FAKTABLAD FRÅN VILTSKADECENTER 2010-3

VILTSKADE
CENTER

FOTO: JENS KARLSSON

Lapptyget ska sättas upp så att det vajar fritt i vinden.

Efter ett rovdjursangrepp i en tamdjursbesättning är risken för ett förnyat angrepp mycket stor. Även när-belägna besättningar löper större risk att få angrepp på sina djur. För att undvika ytterligare angrepp bör akuta skadeförebyggande åtgärder sättas in omgående.

Akuta och permanenta åtgärder

Akuta åtgärder bör sättas in inom 12 timmar (innan natten) efter ett rovdjursangrepp. Eftersom risken för upprepade angrepp avtar med tiden behöver akuta åtgärder bara ha effekt på kort sikt (ca 4-6 veckor). De ska betraktas som tillfälliga lösningar, som ger djurägaren tid och möjlighet att vidta mer permanenta åtgärder inför framtiden eller till dess att risken för angrepp minskat betydligt. Permanenta åtgärder ska ha långsiktiga effekter och vara konstruerade så att de håller i många år.

I detta faktablad beskriver vi ett antal akuta åtgärder. En del kan man genomföra själv, andra kan man behöva hjälp med. Innan man vidtar någon akutåtgärd efter ett angrepp bör man ha varit i kontakt med Länsstyrelsens besiktningsman för tamdjur, som helst ska besiktiga eventuellt döda djur på själva angreppsplatsen innan de flyttas därifrån.

Förbättra befintliga stängsel

Elstängsel med få trådar kan kompletteras med en lägre tråd, 20-30 cm ovanför marken. Fårnät i någorlunda bra skick kan kompletteras med två eltrådar. Rovdjur är generellt mer benägna att krypa under stängsel eller kliva mellan trådar, än de är att hoppa över stängsel. Alla kryphål och svackor behöver därför tätas och trådar sträckas. Vegetation kan behöva röjas eller strömförsörjningen till elstängsel förbättras. Det bör vara minst 4 500 volt på trådarna, samt bra jordning.

Rovdjur använder sig ofta av stigar och mindre vägar för att förflytta sig i landskapet och kan därmed styras in mot grindar eller andra öppningar

i hagar. Grindar kan utgöra svaga punkter, speciellt om de sitter vid traktörvägar eller andra stigar. Håligheter i anslutning till grindar bör därför tätas extra noga. Om det finns stora stenar eller andra föremål på utsidan

FOTO: PER BLOMQUIST

Rovdjur kryper oftast under stängsel. Alla kryphål och svackor behöver därför tätas.

FOTO: JENS KARLSSON

Ett elnät med styva vertikala ledare kan monteras som en akutåtgärd.

av stängslet, som underlättar för djur att ta sig in, kan stängslet behöva dras in en bit.

Naturliga avgränsningar som sjöar och vattendrag är inte säkra mot rovdjur, oavsett hur stora eller breda de är. Björnar, vargar och lodjur simmar bra och kan ta sig in i hägn via vattenvägen. Stängsel måste alltså monteras även mot vatten.

Elnät eller provisoriska elstängsel med tråd

Elnät eller provisoriska elstängsel med järntrådar kan monteras snabbt. Det är viktigt att stängslen är väl sträckta

och att den lägsta tråden är så nära marken som möjligt (max 20 – 30 cm). Ett provisoriskt elstängsel bör bestå av 5 trådar. Avståndet mellan trådarna bör inte överstiga 25 cm. Elnät går vanligen fortare att sätta upp och ta ned än trådstängsel. Elnät kan användas för att skydda alla djurslag, men om de ska användas för att skydda nötkreatur eller hästar bör de monteras utanför ett befintligt stängsel, för att undvika att djuren skadar sig på nätet.

Flera länsstyrelser har elnät med tillhörande batteriaggregat och solpanel för minst ett par hektar att låna ut

FOTO: LINN SVENSSON

Ett exempel på en öppning/svag punkt som måste tätas.

vid akuta händelser. Utlåning ordnas oftast efter kontakt med en besiktningsman eller rovdjurshandläggare.

Nattintag

Risken för rovdjursangrepp är som störst under kvällar, nätter och tidiga morgnar. Det är därför mycket effektivt att ta in tamdjuren i någon byggnad eller flytta dem till en säkrare fålla på nätterna under den första tiden efter ett rovdjursangrepp. Detta förutsätter naturligtvis att det finns tid, lämpliga byggnader eller fållor samt möjligheter till utfodring. Denna åtgärd används ofta under de första dygna efter ett angrepp, i väntan på andra lösningar. Det räcker dock inte med att flytta djuren till en fålla bredvid den i vilket angreppet skedde, såvida den inte är utrustad med bättre stängsel.

Lapptyg (endast mot varg)

Vid användningen av lapptyg utnyttjar man vargens rädsla och vaksamhet för nya föremål i sin omgivning. Det består av en lång lina med tyglappar som sätts upp ca 1 m utanför det ordinarie stängslet. Effekten är tidsbegränsad, men studier har visat att vargar undviker att passera lapptyg i upp till 6 veckor. Variationen mellan olika vargindivider är dock stor. Åtgärden går snabbt att sätta upp. Det är viktigt att tyglapparna hänger fritt så att de kan röra sig i vinden, annars tycks vargarna vänja sig snabbare och effekten avtar. De bör sitta på sådan höjd att de slutar 1-2 dm ovanför marken. Kontrollera att lapparna inte kan fastna i det befintliga stängslet. Länsstyrelsen kan ofta låna ut lapptyg.

Variant av lapptyg

Om det inte finns färdiga lapptyg att tillgå kan man själv försöka konstruera något som fyller samma funktion. Man kan t ex sätta fast olika föremål (t ex ballonger, vimplar, kläder, tygremsor eller plastband) på stängslet. Vad man än hänger upp måste det hänga så pass fritt så att det kan röra sig i vinden. Sakerna får inte sitta för glest eller hängas för högt, då meningen är att de lätt ska komma i vargens blickfång. Ett mellanrum på 0,5 m och en höjd på 0,5 – 1 m ovan mark är bra riktvärden. För att öka effektiviteten ytterligare har man ibland bytt plats på de upphängda föremålen med några dagars mellanrum.

Ljud- och ljusskrämmor

Det finns flera olika varianter på ljud- och ljusskrämmor: allt från en vanlig transistorradio kopplad till en timer, till solcellsladdade lampor med rörelse-sensorer. Precis som för lapptyg är åtgärdernas effektivitet tidsbegränsad, då rovdjuren vänjer sig vid skräm-morna.

En radio eller ett blinkande ljus som kopplas till en timer kan man lätt åstadkomma själv. Timern kan exempelvis vara inställd så att störningen i form av ljus eller ljud slås på var 15:e minut. Placera sedan skrämman så att den hörs eller syns över så stor del av platsen man vill skydda som möjligt.

Åtgärden är främst ett alternativ i besättningar där djuren hålls i en eller flera mindre fållor under den första tiden efter ett angrepp.

Roterande spegelprismor, som främst används för att hindra fåglar från att landa i växande grödor, har

använts mot örnangrepp i fårbesättningar, men effektiviteten är oklar.

Flera ljud- och ljusskrämmor har inbyggda rörelsesensorer, vilket gör att skrämorna startar när ett djur passerar. Ett exempel på en sådan skrämman är "Crittter-Gitter", som bl a har använts mot björnar vid bigårdar och ensilagebalar. Den avger ett mycket starkt ljud och aktiveras med en rörelsedetektor.

Genom att försöka variera t ex olika slags ljud kan det ta längre tid innan djuren ifråga vänjer sig vid störningen.

Exempel på ljusskrämman är små ljusstarka lampor som monteras på t ex den översta tråden på ett stängsel. De bör placeras ut med ca 1 m mellanrum. Flera länsstyrelser har ljud- eller ljusskrämmor att låna ut.

Ökad tillsyn

Mänsklig närvaro är sannolikt en av de mest effektiva förebyggande åtgärderna som finns. Tyvärr är den även en av de mest arbetskrävande och därmed dyraste åtgärderna. Ju högre grad av mänsklig närvaro, desto lägre blir risken för rovdjursangrepp. Vallning är ett exempel på tillsyn som förr i tiden var vanligt vid fåbodbete, men som numera inte förekommer särskilt ofta.

Ökad tillsyn innebär att någon följer djuren under hela eller delar av dygnet. Längden på perioderna måste bestämmas utifrån de möjligheter och förutsättningar som råder i besättningen ifråga. Perioderna med mänsklig närvaro har störst effekt om de koncentreras till de tider på dygnet då risken för rovdjursangrepp är som störst (skymning och gryning).

Åtgärden kan vara en tillfällig lösning då andra åtgärder inte är möjliga, t ex för djur på fåbodbete.

FOTO: MARIA LEVIN

"Crittter Gitter" monteras så att djurets rörelser kan registreras och aktivera ljudskrämmen. Ljusstarka lampor kan placeras ut längs stängslet.

FOTO: MARIA LEVIN

En radio kopplad till en timer.

FOTO: JENS KARLSSON

Roterande spegelprisma har använts mot örnangrepp i fårbesättningar.

FOTO: JENS KARLSSON

Avfallshantering

Hantering av avfall i området runt en gård är också en faktor som påverkar risken för angrepp. Kadaverplatser, slaktavfall, annat avfall eller djurfoder uppfattas som födoresurser och lockar olika slags rovdjur, även lång tid efter att det inte finns något att äta där. Om sådana platser finns i närheten av en gård ökar exponeringen av gårdens tamdjur för rovdjur som dras dit och därmed ökar också risken för angrepp. Se till att städa undan sådana platser!

FOTO: GUNNAR GLÖRSEN

Kadaverhantering i anslutning till rovdjursangrepp

Om ett rovdjur tillåts återkomma för att äta av de djur den tidigare har dödat är risken stor att rovdjuret dödar eller skadar ytterligare tamdjur som finns kvar i hägnet. Kadaver bör därför transporteras bort snarast efter att de har besiktigats av länsstyrelsens personal.

Om besiktningsmannen inte har möjlighet att komma för en besiktning samma dag som man har upptäckt angreppet, bör man täcka över kadavren eller flytta dem till en plats där rovdjur inte kan komma åt dem.

Om de dödade djuren får ligga kvar på fallplatsen över natten i väntan på

en besiktning kan det vara lämpligt att flytta den övriga besättningen om det finns sådana möjligheter. Efter genomförd besiktning ska de döda djuren skickas för destruktions eller grävas ned (det är tillåtet inom några få kommuner). Kontakta kommunen eller läs på www.jordbruksverket.se under "Djurprodukter". De områden som är undantagna finns angivna i "Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2006:84).

Nedgrävning ska ske enligt anvisningar från kommunen och på ett sådant djup att djur hindras från att gräva upp avfallet. På många håll i världen rekommenderas att det finns minst 2 m jord mellan kadaver och luft.

Individeriktad jakt

Enstaka rovdjursindivider kan ibland orsaka oproportionerligt stor skada jämfört med en genomsnittsindivid av samma art. Att ta bort en sådan individ är en effektiv skadeförebyggande åtgärd. Som tamdjursägare kan man, i direkt anslutning till ett rovdjursangrepp, tillämpa skydds jakt på eget initiativ enligt 28 § Jaktförordningen. I län med fasta stammar av björn, lodjur och varg kan man ansöka om skydds jakt hos Länsstyrelsen. I övriga län ansöker man till Naturvårdsverket.

ISBN 13: 978-91-86331-17-7

**VILTSCADE
CENTER**

Grimsö Forskningsstation
730 91 Riddarhyttan
Telefon: 0581-920 70,
69 73 35
www.viltskadecenter.se
viltskadecenter@ekol.slu.se

Viltskadecenter är ett serviceorgan för myndigheter, organisationer, enskilda näringsidkare och allmänheten. Centret arbetar på uppdrag av Naturvårdsverket. Viltskadecenter bistår bland annat med information om förebyggande åtgärder för att förhindra skador från fredat vilt.

SLU